

ПРАВОВИЙ СТАТУС СТЯГУВАЧА ЯК ОДНІЄЇ ІЗ СТОРІН У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

LEGAL STATUS OF THE COLLECTOR AS ONE OF THE PARTIES IN EXECUTION PROCEEDINGS

Меленчук В.І., приватний виконавець виконавчого округу Львівської області,
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін

Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

Куцір Н.С., помічниця приватного виконавця виконавчого округу Львівської області Меленчука В.І.,
студентка I курсу магістратури

Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу всього спектру прав та обов'язків стягувача як однієї із сторін у виконавчому провадженні.

У науковій статті проаналізовано сутність поняття «стягувач» у виконавчому провадженні, та запропоновано власне визначення поняття «стягувач». Запропоновано, під стягувачем у виконавчому провадженні розуміти одну із сторін виконавчого провадження, яка звернулася до приватного або державного виконавця із заявою та виконавчим документом, виданим на її користь чи в її інтересах та який відповідає всім вимогам, встановленим до виконавчого документа і на підставі якого відкрито виконавче провадження. З'ясовано, що стягувач з'являється у виконавчому провадженні першим, його основне завдання – досягнути швидко бажаного результату відповідно до виконавчого документа.

Здійснено класифікацію прав та обов'язків стягувача у виконавчому провадженні. Охарактеризовано права та обов'язки стягувача у процесі примусового виконання рішень. З'ясовано, що початковим правом стягувача у виконавчому провадженні є право на обрання виконавця, до якого він бажає звернутися – приватного чи державного. Одночасно встановлено, що початкове право стягувача є неоднозначним, та законодавство містить низку обмежень приватного виконавця щодо здійснення примусового виконання рішення. Запропоновано права та обов'язки стягувача у виконавчому провадженні: I. Загальні (які притаманні не лише стягувачу, а й іншій стороні виконавчого провадження – боржнику); II. Спеціальні (вони властиві лише стягувачу, й інша сторона у виконавчому провадженні не наділена такими правами та обов'язками) та III. Спільні (ця категорія прав та обов'язків властива також обом сторонам виконавчого провадження, проте скористатися вони можуть лише за їхньою спільною домовленістю).

Досліджено, що в умовах дії режиму воєнного стану на території України права стягувача залишаються обмеженими, через запровадження мораторіїв на заборону звернення стягнення на доходи боржника, заборону на арешт коштів фізичної особи, якщо стягнення за виконавчим документом становить до ста тисяч гривень та ін. З'ясовано, що станом на сьогодні рівень забезпечення прав стягувача недостатньою мірою гарантує останньому повне фактичне виконання його рішення. Запропоновано необхідність скасування всіх обмежень прав стягувача, для того, щоб він міг ефективно захистити свої конституційні права, та досягнути мети, заради якої звертався в суд.

Ключові слова: виконавче провадження; стягувач; сторони виконавчого провадження; примусове виконання рішень; виконавчий документ; правосуб'єктність.

The article is devoted to the analysis of the entire legal spectrum of rights and obligations of the debt collector as one of the parties in enforcement proceedings.

The scientific article analyzes the essence of the concept of «debtor» in executive proceedings, and offers a proper definition of the concept of «debtor». It is proposed that the debt collector in enforcement proceedings should be understood as one of the parties to the enforcement proceedings, which has turned to a private or state executor with a statement and an enforcement document issued in its favor or in its interests and which meets all the requirements established for the enforcement document and on the basis of which it is opened Enforcement. It was found that the debt collector appears in the executive proceedings first, his main task is to quickly achieve the desired result in accordance with the executive document.

Classification of the rights and obligations of the debt collector in enforcement proceedings has been carried out. The rights and obligations of the debt collector in the process of enforcement of decisions are described. It was found that the initial right of the debt collector in enforcement proceedings is the right to choose the executor to whom he wishes to apply - private or state. At the same time, it was established that the initial right of the debt collector is ambiguous, and the legislation contains a number of restrictions on the private executor regarding enforcement of the decision. The rights and obligations of the debt collector in enforcement proceedings are proposed: I. General (which are inherent not only to the debt collector, but also to the other side of the enforcement proceedings - the debtor); II. Special (they are inherent only to the debt collector, and the other party in enforcement proceedings is not endowed with such rights and obligations) and III. Shared (this category of rights and obligations is also characteristic of both parties to enforcement proceedings, but they can use them only by mutual agreement).

It has been investigated that under the conditions of martial law in Ukraine, the rights of the debt collector remain limited, due to the introduction of moratoriums on the prohibition of garnishment of the debtor's income, the ban on the seizure of the funds of an individual, if the garnishment according to the executive document is up to one hundred thousand hryvnias, etc. It has been found that, as of today, the level of enforcement of the debt collector's rights does not sufficiently guarantee the latter the actual full implementation of his decision. The need to cancel all restrictions on the debt collector's rights was suggested, so that he could effectively protect his constitutional rights and achieve the goal for which he appealed to the court.

Key words: enforcement proceedings; collector; parties to enforcement proceedings; enforcement of decisions; executive document; legal personality.

Постановка проблеми. Найбільшу кількість законодавчих положень у сфері примусового виконання рішень присвячено стягувачу, адже він відіграє одну з головних ролей у виконавчому провадженні, і з ним пов'язується існування виконавчого провадження як такого. Саме для забезпечення прав та законних інтересів стягувача існує інститут виконавчого провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовий статус стягувача у виконавчому провадженні був предме-

том дослідження багатьох вчених, зокрема, М. Г. Авдюкова, Ю. В. Білоусова, С. М. Бочарова, Д. Х. Валеева, О. Б. Верби, М. А. Вікут, М. В. Вінциславської, Ю. В. Гепп, Ю. І. Гринька, С. Я. Фурси, В. В. Худенка, М. Й. Штефана, С. В. Щербак та ін. Однак, низка питань про правовий статус стягувача у виконавчому провадженні потребує додаткового дослідження у зв'язку із тим, що у роботах вказаних науковців окремі питання досліджувались фрагментарно, та не розкрито всієї суті порушеної проблематики.

Постановка завдання. Сьогодні усі євроінтеграційні процеси в Україні спричинили необхідність швидкими темпами здійснювати реформування системи виконавчого провадження та вдосконалювати сам механізм захисту прав сторін виконавчого провадження. Через зміну законодавства, яке регулює здійснення виконавчого провадження, запровадження приватних виконавців правовий статус стягувача у виконавчому провадженні необхідно детальніше вивчити, виокремити проблеми правового регулювання у цій площині, проаналізувати новели до законодавства та актуальну судову практику аби наблизити систему нашого правосуддя до стандартів Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Стаття 15 Закону України «Про виконавче провадження» містить положення про те, що сторонами виконавчого провадження є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ [1].

Проте законодавче формулювання поняття «стягувач» викликає у науковців неабиякий інтерес, жваво обговорюється, та все ж наразі у доктрині не існує однозначного розуміння поняття «стягувач».

Так, О. А. Грабильнікова, вважає, що недоліком визначення понять «стягувач» і «боржник» згідно з законом є неврахування такого суб'єкта, як фізична особа-підприємець, як інший учасник цивільних і господарських правовідносин зі специфічним статусом [2, с. 52]. І видається слушною ця позиція, адже такі суб'єкти цивільних та господарських правовідносин також мають право на захист своїх прав та законних інтересів, які реалізуються не лише через суд, а й шляхом примусового виконання рішення як завершальної стадії судового процесу.

С. В. Щербак має іншу думку, згідно з якою стягувач – це особа (фізична чи юридична та громадянин-підприємець), яка має право вимагати від інших осіб певних підтверджених виконавчим документом дій чи утримання від вчинення правопорушень, яка першою заявила про відкриття виконавчого провадження [3, с. 58].

Згідно з позицією М. Й. Штефана, стягувач – це сторона, право якої визнане рішенням суду або іншого юрисдикційного органу та реалізується здійсненням на її користь виконання [4, с. 55].

Зазначаємо, що не завжди рішення суду або іншого юрисдикційного органу, яким визнане право особи доходить до приватного чи державного виконавця для подальшого примусового виконання. Особа, не бажаючи стати боржником, може самостійно виконати рішення такого суду або іншого юрисдикційного органу одразу після прийняття такого рішення.

З позицією М. Й. Штефана не погоджується також О. З. Хотинська, яка зазначає, що таке тлумачення є неповним, бо рішення суду автоматично не перетворює відповідну особу на стягувача [5, с. 87]. Враховуючи зазначене вище, О. З. Хотинська наводить власне визначення поняття «стягувач». Це сторона виконавчого провадження, право вимоги якої підтвержене рішенням суду або іншого юрисдикційного органу і на користь або в інтересах якої видано виконавчий документ та відкрито виконавче провадження [5, с. 87].

М. В. Вінциславська вважає, що стягувач – це фізична або юридична особа, яка має право вимоги до боржника і на користь або в інтересах якої видано виконавчий документ [6, с. 9].

На основі аналізу такого різноманіття думок, наводимо своє бачення щодо поняття «стягувач» виконавчого провадження. Отож, стягувач – це одна із сторін виконавчого провадження, яка звернулася до приватного або державного виконавця із заявою та виконавчим документом, виданим на її користь чи в її інтересах та який відповідає всім вимогам, встановленим

до виконавчого документу і на підставі якого відкрито виконавче провадження.

Стягувач з'являється у виконавчому провадженні першим. Його основне завдання – досягнути швидко бажаного результату відповідно до виконавчого документу.

Вбачається, що стягувач набуває свого юридичного статусу з моменту відкриття провадження, а саме з винесенням виконавцем постанови про відкриття виконавчого провадження.

Досліджено правовий статус стягувача, тому доречним буде погодитись із думкою, С. Бичкової, котра зазначила, що встановлюючи юридичну природу правового статусу, слід виходити із його структури як внутрішньо узгодженої системи взаємопов'язаних, взаємозалежних елементів, що становлять його зміст [7, с. 31].

Спершу проаналізуємо права та обов'язки стягувача у процесі примусового виконання рішень.

О.Б. Верба у своїй дисертації приходить до висновку, що правосуб'єктність охоплює три елементи: правоздатність, дієздатність, правовий статус (права та обов'язки). На думку науковиці, коли йдеться про функцію держави, то говорять про повноваження, компетенцію, а не про правовий статус, адже «правовий статус» стосується осіб приватного права [8, с. 48]. Стягувач як сторона виконавчого провадження наділений загальною процесуальною правосуб'єктністю, яка передбачає загальні функціональні особливості реалізації процесуальних прав та обов'язків імовірних учасників процесу примусового виконання рішень уповноважених органів, так і винятковою, яка притаманна тільки конкретному суб'єкту – стягувачу – під час безпосереднього вступу в конкретні зв'язки, породжені визначеним об'єктом у цій сфері [9, с.69].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 19 чинного Закону України «Про виконавче провадження», сторони виконавчого провадження та прокурор, як учасник виконавчого провадження мають право ознайомлюватися з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, заявляти відводи у випадках, передбачених цим Законом, мають право доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження, право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність виконавця у порядку, встановленому цим Законом, надавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у вчиненні виконавчих дій, надавати усні та письмові пояснення, заперечувати проти клопотань інших учасників виконавчого провадження та користуватися іншими правами, наданими законом. При цьому право вибору пред'явлення виконавчого документа для примусового виконання до органу державної виконавчої служби або до приватного виконавця, якщо виконання рішення відповідно до статті 5 цього Закону віднесено до компетенції і органів державної виконавчої служби, і приватних виконавців, належить стягувачу [1].

Частина друга статті 19 Закону України «Про виконавче провадження» закріплює право стягувача у процесі виконання рішення відповідно до процесуального законодавства укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ [1].

Це право корелює із принципом диспозитивності та спрямоване на можливість визначення самим стягувачем його інтересів у виконавчому провадженні. К.Л. Карашук зазначає, що вперше в історії вітчизняного законодавства один з базових принципів для забезпечення прав стягувача, а саме принцип диспозитивності, який виявлявся у тому, що судові рішення виконувалися лише за бажанням стягувача, був закріплений в Судових статутах 1864 року [10, с.106].

Вважаємо, що початковим правом стягувача у виконавчому провадженні є право на обрання виконавця, до якого він бажав звернутися – приватного чи державного.

Відповідно до статті 19 чинного Закону України «Про виконавче провадження», право вибору пред'явлення

виконавчого документа для примусового виконання до органу державної виконавчої служби або до приватного виконавця, належить стягувачу. Відкриття виконавчого провадження здійснюється за ініціативою майбутнього стягувача шляхом подання останнім заяви про відкриття виконавчого провадження.

Варто також зазначити, що протягом першого року зайняття діяльністю приватного виконавця, приватний виконавець не може здійснювати примусове виконання рішень, за якими сума стягнення становить 20 та більше мільйонів гривень або еквівалентну суму в іноземній валюті [1].

Стаття 5 Закону України «Про виконавче провадження» містить також низку обмежень приватного виконавця щодо здійснення примусового виконання рішень. Цей законодавчий перелік обмежень приватного виконавця здійснювати примусове виконання рішень можна вважати обмеженням не лише для приватних виконавців, а й не абсолютним правом стягувача щодо вибору, до якого саме виконавця звернутися: приватного чи державного, адже, на кшталт, маючи рішення адміністративного суду на свою користь, в майбутньому стягувач залишається звернутися лише до державного виконавця.

До переліку суб'єктивних прав стягувача, який пропустив строк пред'явлення виконавчого документа до виконання, можна також віднести право звернутися із заявою про поновлення такого строку до суду, який видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання.

Окремим процесуальним правом стягувача є право на отримання від суду роз'яснення резолютивної частини рішення, яке є незрозумілим для нього. У разі якщо викладена у виконавчому документі резолютивна частина рішення є незрозумілою, стягувач має право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення відповідного рішення. У разі якщо зміст виконавчого документа незрозумілий, стягувач має право звернутися до органу (посадової особи), який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення його змісту [11].

За наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим (хвороба сторони виконавчого провадження, відрадження сторони виконавчого провадження, стихійне лихо тощо), стягувач має право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про відстрочку або розстрочку виконання рішення. Рішення про розстрочку виконується в частині та у строки, встановлені цим рішенням. За заявою стягувача виконавець може відстрочити або розстрочити виконання рішення (крім судового рішення), за наявності обставин, передбачених законодавством про що вносить відповідну постанову [11; 1, с. 78].

Найбільш повному здійсненню права особи на судовий захист значною мірою сприяє юридична допомога, у тому числі і у формі представництва. Представництво можливе у будь-якій справі і на усіх стадіях розвитку цивільного процесу, починаючи з порушення справи і завершуючи виконанням судового рішення. Так, стягувач може реалізовувати свої права та обов'язки у виконавчому провадженні самостійно або через представника. Особиста участь фізичної особи у виконавчому провадженні не позбавляє її права мати представника [10, с.88].

Потреба у представництві виникає тоді, коли особа, яку представляють в силу закону (наприклад, через відсутність дієздатності) або конкретних життєвих обставин (через хворобу, відрадження, зайнятість) не може особисто здійснювати свої права і обов'язки, але найчастіше до послуг представників звертаються заради того, щоб скористатися спеціальними знаннями і досвідом представника, заощадити час і засоби тощо.

Звичайно, всім правам стягувача у виконавчому провадженні мають кореспондувати юридичні обов'язки, за допомогою яких, у сукупності зі суб'єктивними правами ефективніше і швидше буде досягнуто бажаного результату.

Виключними обов'язками стягувача відповідно до чинного законодавства слід вважати такі:

1) у місячний строк з дня надходження постанови про відновлення виконавчого провадження пред'явити виконавчий документ до виконання;

2) додатково здійснити авансування витрат, які перевищують суму сплаченого авансового внеску (проведення виконавчих дій суб'єктів господарювання на платній основі, виготовлення технічної документації на майно, здійснення витрат на валютообмінні фінансові операції та інші витрати);

3) прийняти на зберігання предмет застави аграрної розписки [11].

Для зручності та більш чіткого розуміння прав та обов'язків стягувача пропонуємо таку класифікацію:

1. загальні права та обов'язки стягувача (які притаманні не лише стягувачу, а й боржнику). Зокрема, до цієї групи слід віднести, – право ознайомлюватися з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, заявляти відводи, заявляти клопотання, брати участь у вчиненні виконавчих дій, надавати усні та письмові пояснення тощо.

2. спеціальні права стягувача як однієї із сторін виконавчого провадження (права, якими наділений лише стягувач). До цієї групи варто віднести: право, до якого саме виконавця звернутися, приватного чи державного, звернутися до виконавця із заявою про повернення виконавчого документа без подальшого виконання, звернення до виконавця із заявою про залишення за собою нереалізованого майна у рахунок погашення боргу, право отримувати кошти (майно), визначене виконавчим документом.

3. спільні права та обов'язки сторін виконавчого провадження (такі права і обов'язки, якими наділений і стягувач, і боржник, проте для використання більшості з цих прав потрібна спільна згода і участь сторін).

Для прикладу, право укласти мирову угоду – це право, для реалізації якого необхідно обом сторонам виконавчого провадження їхня спільна домовленість.

Так, мирова угода замінює спірні правовідносини (права та обов'язки) сторін виконавчого провадження безспірними, чітко визначеними. Це, з одного боку, свідчить про ліквідацію допроцесуального правовідношення, а з іншого – про виникнення нового правовідношення.

Бажання когось одного зі сторін не надасть права застосувати цю групу прав одноосібно чи односторонньо. Тому досягнути консенсусу в реалізації такого конкретного спільного права досить складно. Як стягувачу, так і боржнику доречно проаналізувати усі, як позитивні, так і негативні сторони такої домовленості, і лише тоді погоджуватися на їх реалізацію.

Проте, навіть попри такий широкий законодавчий перелік прав стягувача, зараз, особливо в часі війни, коли на всій території України запроваджено воєнний стан, права стягувача залишаються обмеженими, зокрема заборона на реалізацію іпотеки, заборона на звернення стягнення на доходи боржника, заборона на арешт коштів фізичної особи, якщо стягнення за виконавчим документом становить до ста тисяч гривень та ін. Саме тому, рівень забезпечення прав стягувача в умовах режиму воєнного стану, можна вважати таким, який недостатньою мірою гарантує стягувачу повне фактичне виконання його рішення.

Висновки. Проаналізувавши та дослідивши правовий статус стягувача у виконавчому провадженні, відзначимо, що станом на сьогодні, із запровадженням вищезазначених маторіїв, боржник є більш захищеним, ніж стягувач, саме тому, аналіз останніх законодавчих змін, які регулюють примусове виконання рішень під час дії режиму воєнного стану, дає підставу для висновку про необхідність скасування всіх обмежень прав стягувача, для того, щоб останній міг ефективно захистити свої конституційні права, та досягнути мети, заради якої він звертався в суд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 року №1404-VIII. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 29.08.2022 р.).
2. Грабильнікова О. А. Перспективи вдосконалення механізму захисту прав сторін виконавчого провадження. *Актуальні проблеми вітчизняною юриспруденції*. 2017. Спецвипуск, ч. 2. С. 52-55.
3. Щербак С. В. Обов'язок боржника щодо виконання рішення. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 3 (16). С. 138–142.
4. Штефан М. Й., Омельченко М. П., Штефан С. М. Виконання судових рішень: навч. посіб. К., 2001. 339 с.
5. Хотинська О. З. Процесуальне становище сторін виконавчого провадження. *Право України: Юридичний журнал*. 2004. № 3. С. 85–88;
6. Вінциславська М. В. Суб'єкти виконавчого процесу та їх класифікації: проблемні питання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3 (11). С. 7-Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія. Київ : Атіка, 2011. 420 с.
7. Верба-Сидор О.Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні: дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: 12.00.03. Львів, 2012. 244с.
8. Кучер Т.М. Доведення прав сторін у виконавчому процесі. *Науковий вісник Херсонського державного ун-ту*. 2013. № 5. С. 94–97.
9. Карашук К.Л. Історико-правова природа становлення правового регулювання прав стягувача у виконавчому провадженні. *Бюлетень Міністерства юстиції України: офіційне видання*. 2010. № 12 (грудень). С. 105–109.
10. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні: навчальний посібник. Київ, 2002. 448 с.